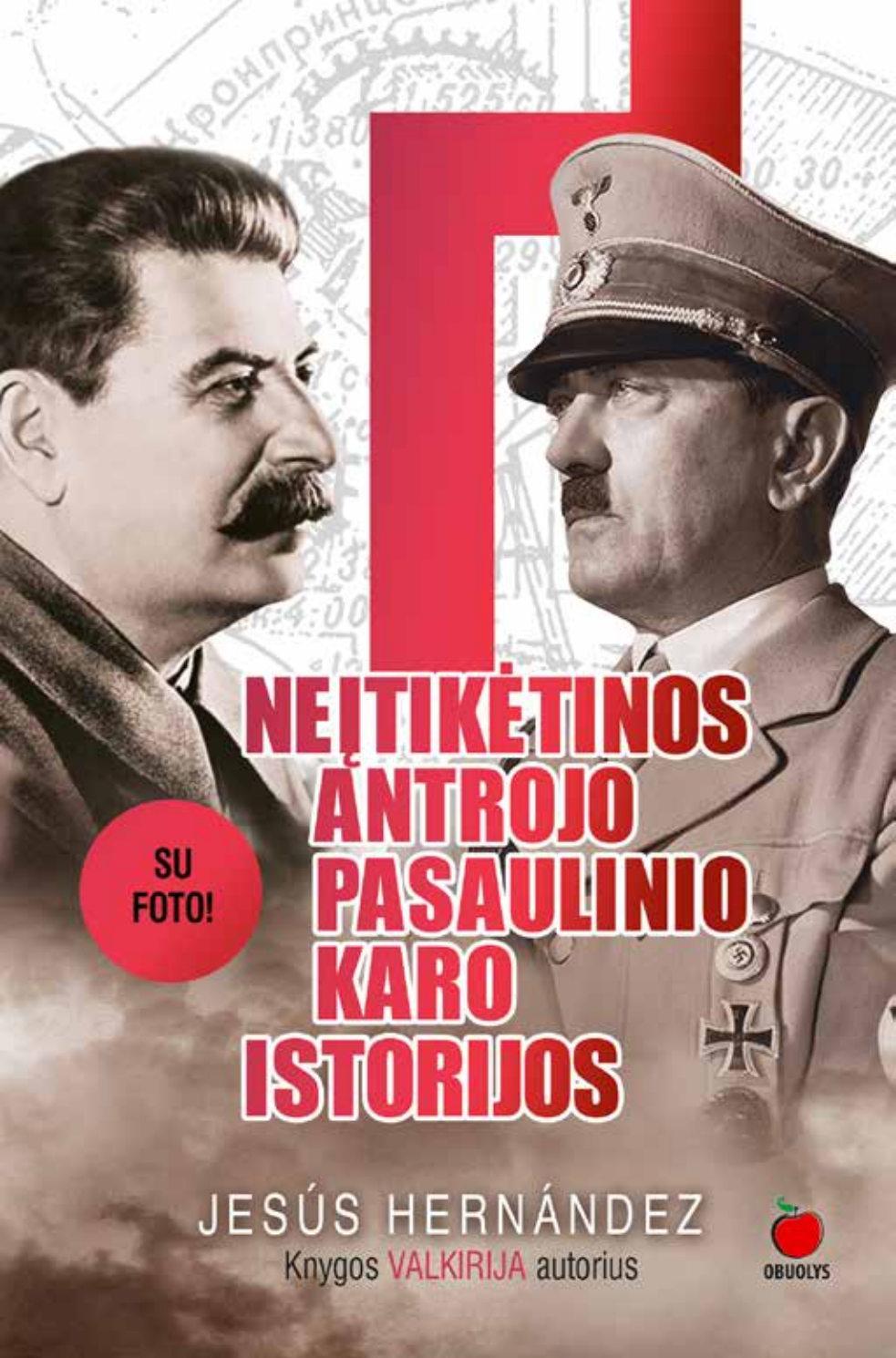

SU
FOTO!

NEĖTIKĖTINOS ĄNTROJO PASAULINIO KARO ISTORIJS

JESÚS HERNÁNDEZ

Knygos VALKIRIJA autorius

JESÚS HERNÁNDEZ

NEĖTIKĖTINOS ANTROJO PASAULINIO KARO ISTORIJS

Stulbinantys karinio konflikto,
sukrėtusio žmoniją, įvykiai

Iš ispanų kalbos vertė
KAROLINA KARPAVIČIŪTĖ

Turinys

Ižanga	11
1 skyrius. Menas, kultūra, karas	15
2 skyrius. Gyvūnai – didvyriai	54
3 skyrius. Karas ore	106
4 skyrius. Karas jūroje	134
5 skyrius. Motorizuotas karas	158
6 skyrius. Fronto istorijos	194
7 skyrius. Skrandžio kompasas	219
8 skyrius. Užsimiršimo akimirkos	269
9 skyrius. Istorijos apie sveikatą	308
10 skyrius. Septintojo meno mūšis	333
Epilogas	375
Bibliografija	378

Įžanga

Nėra abejonių, kad susidomėjimas viskuo, kas susiję su Antruoju pasauliniu karu, nuolat auga. Nors jau praėjo daugiau nei šeši dešimtmečiai nuo jo pabaigos, 1939–1945 metų karinis konfliktas vis dar mus domina ir jaudina. Atskleisti faktai apie šį audringą istorinį periodą išjudina viešąją nuomonę ir dažnai sukelia aštrias diskusijas. Tai, kas atsitiko per tuos šešerius kraujo ir liepsnų metus, net ir įžengus į XXI a. meta niūrų šešėlį. Kai kuriais atvejais galima teigti, kad žmonija dar nepajėgi įvertinti šios beprecedentės tragedijos.

Nors pavojai seniai praėjo, o Antrasis pasaulinis karas kartu su kitais XX a. įvykiais liko įamžintas istorinėse knygose, jis vis dar tebežadina smalsumą. Tuo įsitikinti galime pažvelgę į įspūdingą kiekį informacinės medžia-

gos, kurią mums siūlo vartotojiška visuomenė. O juk to-
kia pasiūla galima tik tada, jei yra pakankama paklausa.

Pastaruoju metu kino salėse buvo galima pasigrožė-
ti gausiais, šio karinio konflikto įkvėptais, meistriškais
kino kūriniais, televizijos serialais, taip pat nuostabiai
inscenizuotais dokumentiniais filmais. Kompiuterinių
ar konsolės žaidimų kūrėjams *Dienos D* ar *Afrikos korpu-
so nuotyčiai* buvo saugus pasirinkimas, o kolekcionieriai,
renkantys viską, kas susiję su Antruoju pasauliniu karu,
išgyvena geriausius laikus.

Natūralu, kad leidėjai taip pat paklūsta šiam bumui.
Karinės istoriografijos sektorius turi daugybę skaitytojų,
pasiruošusių priimti visas bibliografines naujienas, susi-
jusias su karu. Tai sukėlė tikrą naujų kūrinių laviną, kuri
kartais paklaidina skaitytoją, bet net ir tada publikos
susidomėjimas nemažėja. Dėl to atsirado poreikis speci-
alizuotų tekstų apie konkrečius Antrojo pasaulinio karo
aspektus, kurie anksčiau pasaulio istorijoje buvo neak-
tualūs.

Tokiame kontekste buvo parašyta ši knyga, kurią da-
bar rankose laiko skaitytojas. Be abejonės, jam kyla klau-
simai: ką dar naujo galima papasakoti? Argi ne viskas
pasakyta apie Antrąjį pasaulinį karą?

Klausimai iš tiesų svarbūs, tačiau užteks perskaityti
šiuos puslapius, kad išsisklaidytų abejonės. Istorikai iš-

skirtinai koncentravosi į karinius veiksmus ar politinius sprendimus, bet paliko pamirštą „mažosios istorijos“ pusę, kuri atskleidžia žmogiškąją karo esmę, t. y. iš pažiūros nesvarbius epizodus, tačiau iš tikrųjų atspindinčius karą visais jo pavidalais.

Šioje knygoje yra daug istorijų, kurios neabejotinai sukels skaitytojų nuostabą ir susidomėjimą. Tačiau bet kuriuo atveju šie pasakojimai apie neįprastus įvykius neturėtų kelti iliuzijų dėl tragiškos šio ar bet kurio kito karo prigimties. Gal to ir nebūtina sakyti, tačiau visiškai pasitikiu skaitytojo branda, leisiančia jam suprasti, kad šis kūrinys nėra bandymas sumenkinti baisius Antrojo pasaulinio karo nusikaltimus. Vienintelis šių puslapių tikslas – geriau pažinti istoriją ir kartu padėti skaitytojui maloniai praleisti laiką.

Nenorėjau skirti vietos padėkoms, manau, kad tokiame tikslui skirti puslapiai, dažnai spausdinami kitose knygose, yra paprasčiausias daugiažodžiavimas – skaitytojas verčiamas skaityti krūvą jam nežinomų vardų.

Vis dėlto nenoriu praleisti progos pasakyti „ačiū“ savo anonimiškiems skaitytojams, kurie tapo ištikimais mano darbų gerbėjais. Jie suteikė galimybę juos pažinti, sulaukiau kritikos ir patarimų; kadangi negaliu visų čia asmeniškai įvardyti, norėčiau, kad šios eilutės taptų padėka visiems ir kiekvienam jų.

Pasakius tai, telieka pakviesti skaitytoją pasimėgauti šia nauja knyga ir įsitikinti – tikiuosi, man bus atleista už provokuojantį pareiškimą, – kad karas taip pat gali būti savotiškai linksmas.

Berlynas, 2006-ųjų rugsėjis.

1 skyrius

Menas, kultūra, karas

Nuo pačios žmonijos atsiradimo pradžios menas lydėjo žmogų visuose patirtuose nuotykiuose. Kur jis keliavo, ten paliko idealizuotą prisiminimą to, kas supo ir ką įsivaizdavo.

Kad ir kaip būtų keista, net ir griaudėjant karams, išliko susidomėjimas meno kūriniais, taip pat kultūra, kurios koncepcija visiškai priešinga karui. Ji plėtėsi tokiu pat ritmu, kaip ir karinė pažanga: ten, kur atvykdavo kariuomenės, imdavo skleistis – į gera ar bloga – ir užkariaujančios tautos kultūra.

Antrasis pasaulinis karas nebuvo išimtis. Be to, kad reikėjo išsaugoti savo meno kūrinius, buvo stengiamasi

pasisavinti priešo meną ar atgauti anksčiau jo atimtąjį. Per 1939–1945 metų kovas abi pusės šiems tikslams skyrė pajėgų ir resursų, kai kuriais atvejais viršijančių galimybes.

HITLERIS „ISIMYLĖJĘS“ NEFERTITĘ

2005 metais Senajame Berlyno muziejuje, Muziejų saloje, Nefertitės biustas buvo vėl grąžintas į salę ir rodomas publikai. Kalkakmenio skulptūra, reprezentuojanti gražios ir paslaptingos moters veidą, iš naujo atsidūrė visų dėmesio centre.

Į muziejų ji sugrįžo po 66 metų tremties, prasidėjusios 1939-aisiais, kai nacių karo vadai nusprendė perkelti garsiąją skulptūrą į priešlėktuvinį bunkerį, bijodami, kad ji gali būti subombarduota. Po vokiečių sutriuškinimo amerikiečiai ją išvežė į Vysbadeną, kur buvo surinkti visi per karą išsklaidyti meno kūriniai.

1956-aisiais Nefertitė grįžo į Berlyną, tačiau neatsidūrė Senojo muziejaus sektoriuje, kuris buvo kontroliuojamas sovietų, buvo nuspręsta ją perkelti į Dalemo muziejų, o 1967 metais – į Egipto muziejų, kur biustas buvo iki 2005-ųjų.

Šios ilgos kelionės tikslas bus gretimai esantis *Neues Museum** pastatas. Tačiau atrodo, kad pasaulyje žinomas biustas nenustos keliauti po Vokietijos muziejus.

Skulptūrą įkvėpusi valdovė gyveno Egipte XIV a. pr. Kr. Ekspertai mano, kad Nefertitės asmenybė buvo prieštaringa ir sulaukdavo tiek palaikymo, tiek neapykantos. Viename įrašė, rastame teisėjo kape, kalbama apie jos „saldų balsą, gazelės kojas ir dieviškas rankas“, o tų laikų himne Egipto karalienė vadinama „švelnumo valdovė“. Tuo metu, kai imperija susiskaldė, faraonas Echnatonas nusprendė savo žmoną Nefertitę paskirti faraone. Panašu, kad šis sprendimas nepatiko žyniams, kurie ėmė regžti intrigas prieš valdovę.

Iš egiptologų ištirtų diplomatinių laiškų matyti, kad toks sprendimas nedavė trokštamo politinio stabilumo; Nilo šalyje išplito anarchija ir abu faraonai patyrė nešlovę. Nefertitę gaubia nesuskaičiuojamos paslaptys: nuo jos vardo reikšmės (manoma, „gražiausioji atėjo“) iki klausimo, ar ji valdė savarankiškai, neminint tariamos jos mumijos, rastos Karalių slėnyje, kurios veidas, kaip rodo tyrimai, buvo sužalotas durklu.

* Naujasis muziejus (vok. *Neues Museum*) – buvo pastatytas 1855 metais, vėliau tapo gestapo centrine būstine, o per Antrąjį pasaulinį karą buvo sugriautas. Šiuo metu atstatomas (statybų pabaiga planuojama 2009–2010 metais).

Kontraversiškosios Nefertitės biustas daugiau nei tris tūkstančius metų buvo palaidotas al Amarnos smėlyje, kol vokiečių archeologas Liudvikas Borchartas jį ištraukė iš letargo miego 1912 metų gruodžio 6 dieną. Borchartas, atvykęs su Vokietijos Rytų draugija, rado biustą veidu žemyn tarp kitų Tutmozio, epochos skulptoriaus, dirbinių al Amarnos griuvėsiuose. Skulptūrai trūko akies rainelės ir ausų dalies. Kitus dirbinius dengęs smėlis buvo rūpestingai išsijotas, ir jame rasti ausų fragmentai, o akies rainelė nerasta. Gali būti, kad ji niekada nebuvo įstatyta į akį. Jos nebuvimo priežastis yra dar viena mįslė iš daugybės, gaubiančių paslaptinę valdovę.

Minėta draugija susitarė su Egipto vyriausybe pasidalyti radiniais, tuo pasinaudojus nuostabioji skulptūra buvo išsiųsta į Berlyną. Keista, kad biustą buvo leista išvežti. Vietinė Egipto senienų tarnyba privalėjo gerai apžiūrėti kiekvieną radinį, paruoštą išvežti. Tikėtina, kad jis buvo sąmoningai paslėptas vokiečių archeologų. Manoma, jog Borchartas padengė statulą moliu, kad ši atrodytų kaip nedidelės vertės radinys. Vėliau jis patikino, kad molis, slėpęs biustą, buvo originalus ir kad būtų buvę neatsakinga jį valyti be prideramo atsargumo.

Buvo ar nebuvo pasinaudota apgaule, tačiau įspūdingas radinys iškeliavo iš Egipto su visa reikalinga dokumentacija. Pradžioje biustas buvo paliktas privačiuose

Vokietijos Rytų draugijos prezidento Džeimso Saimono namuose, o 1913-aisiais eksponuojamas publikai ir sulaukė didelio susidomėjimo. 1920 metų liepos 11 dieną Saimonas perdavė statulą prūsams ir pagaliau ji imta eksponuoti Kaizerio Frydricho muziejuje.

Egiptiečiai, išvežus biustą iš jų šalies, jautėsi apgauti ir bandė jį susigrąžinti. Mainais siūlė kitus vertingus meno kūrinius, tačiau iš vokiečių valdžios visada sulaukdavo neigiamo atsakymo. Tačiau Berlyno ekspertus kankino rimtos abejonės dėl to, ar biustas legaliai atkeliavo į jų šalį, todėl Kairo išreikštam norui susigrąžinti skulptūrą durys likdavo atvertos.

Naciai atėjo į valdžią ir puikiai suprato, kad Neferitės grąžinimą galima panaudoti egiptiečių vyriausybės prielankumui įgyti ir tuo būdu užsitikrinti strateginę poziciją Afrikos žemyne, iš kur Vokietija buvo išstumta per Pirmąjį pasaulinį karą.

Kontaktus su Egipto karaliumi Fouandu I užmezgė tuometinis vidaus reikalų ministras Hermanas Gėringas. Derybos buvo daugžadančios, ir 1933 metais atrodė, kad viskas paruošta Nefertitės grįžimui į Nilo krantą. Tačiau kaip tik tuo metu apie planuojamus veiksmus sužinojo Hitleris ir griežtai tam pasipriešino.

Per Eberhardą fon Štērą, vokiečių ambasadorių Egipte, diktatorius informavo egiptiečių vyriausybę, kad jis

esąs aistringas Nefertitės gerbėjas ir numatęs statulą įkurdinti išskirtinėje vietoje, kai tik tikrove taps jo architektūrinės svajonės Berlyne.

Geraį pažįstu garsųį biustą, – rašė fiureris Egipto vadovams, – ją susižavėjęs apžiūrinėjau daugybę kartų. Tai unikalūs meistriškas kūrinys, tikra brangenybė. Žinote, ką vieną dieną ketinu padaryti? Pastatyti naują Egipto muziejų Berlyne. Svajoju apie tai. Jo viduje bus didelė skliautuota salė su kupolu, o jos centre stovės Nefertitė. Niekada neatsižadėsiu karalienės galvos.

Pranešimas papiktino Gėringą, kuris pareiškė vokiečių diktatoriui, kad „šis situaciją pavertė ypač pavojinga“, nes taip sumažino galimybę gauti Šiaurės Afrikos prielankumą reichui. Gėringo nepasitenkinimas Hitleriui nepadarė jokio įspūdžio.

Fiureris, kad sušvelnintų egiptiečių nepasitenkinimą dėl atsisakymo sugrąžinti statulą, jiems pasiūlė paduoti į teismą dėl tariamos apgaulės archeologą (žydą), išvežusį biustą iš jų šalies. Suprantama, egiptiečiams archeologo nereikėjo, nes jie tenorėjo atgauti trokštamą skulptūrą. Hitleris baigė ginčus galutiniu argumentu, kuriam nebuvo įmanoma paprieštarauti: „Tai, kas yra Vokietijos rankose, Vokietijoje ir liks.“ Tie, kas gerai pažinojo nacių autokratą, suvokė, kad jis niekada neatiduotų biusto

egiptiečiams, taigi nebuvo verta stengtis ir dėl jokių kitų meno kūrinių.

Kadangi Hitleris neketino grąžinti jokių meno vertybių, jo nuostata dėl Nefertitės turėjo būti dar griežtesnė. Atrodo, kad „arijiški“ imperatorienės bruožai giliai pakerėjo Hitlerį. Savo kabinete jis turėjo nedidelę biusto reprodukciją, įrodančią diktatoriaus susižavėjimą.

MILO VENERA TREMTYJE

Po nesustabdomo *vermachto** pergalės Prancūzijoje, Paryžius virto kiekvieno vokiečių kareivio svajonių miestu. Nors daugeliui jų viešnage „šviesos mieste“ reikė nenugalimą vyno, pramogų ir gražių moterų kombinaciją, tačiau, patenkinę savo šventinius troškimus, dėmesį atkreipdavo į ypatingą kultūrinę pasiūlą, kurią teikė Prancūzijos sostinė.

Kaip ir dabar nėra turisto, kuris neplanuotų aplankyti Luvro muziejaus, taip ir tada daugiau nei 200 000 vokiečių kareivių, buvusių Paryžiuje, nenorėjo praleisti

* Nors terminas *Wehrmacht* reiškia visas ginkluotąsias vokiečių pajėgas: sausumos kariuomenę (*Heer*), karines jūrų (*Kriegsmarine*) ir oro (*Luftwaffe*) pajėgas, dažniausiai yra vartojamas kaip sausumos pajėgų sinonimas. Toliau knygoje žodis bus vartojamas siaurąja reikšme.

progos įžengti į istorinį pastatą, stovintį ant Senos kran-to, kuris saugo pasaulinės vertės kultūrinės brangenybes, tokias kaip *Džokonda*, *Nikė Samotrakė* ar *Milo Venera*.

Ši garsi statula reprezentuoja Venerą – Afroditę ro-mėnų mitologijoje – meilės deivę. Vardas *Milo* kilo iš Egėjo jūros salos, kurioje ji buvo rasta 1820-aisiais me-tais, pavadinimo. Jos autorius nežinomas, tačiau mano-ma, kad tai didžio skulptoriaus Skopo mokinio kūrinys. Tai leidžia daryti išvadas, kad statula galėjo būti nulip-dyta I ar II a. pr. Kr.

Vis dėlto vokiečių lankytojai, Luvre žavėjęsi garsią-ja statula, buvo didžiulės prancūzų apgavystės aukos. Skulptūra, kurią jie matė, nebuvo autentiška *Milo Vene-ra*. Tikroji statula buvo gerai saugoma ir laukė vokiečių išvykimo iš Prancūzijos, kad vėl galėtų būti eksponuoja-ma. Venera, kuria buvo žavimasi, tebuvo gipsinė repro-dukcija!

Iš tikrųjų, kai vokiečių tankai artėjo prie Paryžiaus, muziejaus vadovai, siekdami išvengti jos sunaikinimo ar pagrobimo ir pervežimo į Vokietiją, nusprendė perkelti skulptūrą į saugią vietą. Norėdami išlaikyti Venerą toliau nuo karo pasekmių, rūpestingai ją supakavo ir paslėpė Valensės pilies rūsiuose.

Nors garsioji Venera nebuvo nacių trokšamas objek-tas, vėlesni įvykiai parodė, kad atsarga nebuvo perdėta,

turint galvoje, jog nemažai meno kūrinių, priklausiusių prancūzų muziejams ar privatiems miesto gyventojams, ypač žydams, buvo pasisavinti, dažniausiai Gėringo, kuris, tapęs reichso maršalu ir antruoju fiurerio įpėdiniu, tokiu būdu sukaupė įspūdingą meno vertybių kolekciją*.

1944 metų rugpjūčio 25-ąją, sąjungininkams pergalingai įžygiavus į Paryžių ir baigus ketverius metus trukusią vokiečių okupaciją, jau niekas negalėjo sukelti pavojaus garsiajai statulai. Taip *Milo Venera* buvo išgelbėta iš „tremties“ drėgname rūsyje. Ji galėjo sugrižti į Luvrą ir toliau visus žavėti, kaip ir pridera nuostabiajai deivei.

* Grobimai iš okupuotų šalių, turtingų kultūra, buvo vienas iš pagrindinių nacių tikslų. Į Prancūziją buvo išsiųsta šešiasdešimties žmonių komanda, suformuota iš meno istorikų, vertinimo ekspertų ir fotografų. Jos misija buvo konfiskuoti, klasifikuoti ir supakuoti meno kūrinius, kurie vėliau buvo išsiųsti į Vokietiją. Nuo 1940-ųjų lapkričio iki 1944-ųjų liepos Trečiasis reichas pasisavino 203 privačias kolekcijas, daugumą jų priklausė žydų šeimoms, suskaičiuojama daugiau nei 20 000 objektų. Kaip sandėlis buvo naudojamas *Jeu de Paume* muziejus, esantis priešais Konkordijos aikštę Paryžiuje. Kūriniams gabenti buvo pasitelkti 29 geležinkelio konvojai, sudaryti iš 138 vagonų su 1 170 dėžių. Hitlerio tikslas buvo kartu su šiais kūrinių ateityje suformuoti austrų miesto Linco muziejaus fondą, tačiau nemaža kūrinių dalis pateko į Gėringo rankas, kuris, kaip pats prisipažino, troško „surinkti pačią didžiausią privačią kolekciją Europoje“. Apie tai Hansas Frankas, Lenkijos gubernatorius, kalbėjo per Niurnbergo teismą. Jis sakė: „Jei Gėringas būtų daugiau laiko skyręs oro pajėgoms ir mažiau meno kūriniams grobti, galėjo būti, kad aš čia ir nesėdėčiau.“

Iki šiol sunku paaiškinti, kodėl nė vienas vokiečių meno ekspertas nepastebėjo grubaus falsifikato ir per visus tuos ketverius metus skulptūra išstovėjo ant pjedestalo autentiško kūrinio vietoje. Be to, keista, kad nebuvo svarstoma galimybė perkelti statulą į Vokietiją.

Šis faktas stebina dar labiau turint galvoje tai, kas atsitiko 1944 metais, kai keli vokiečių kareiviai, pasiūsti į Graikiją, statydami įtvirtinimus atsitiktinai rado statulą traukinių stotyje Salonikų mieste.

Darbams vadovavęs karininkas nusprendė radinį, kuris pasirodė esąs didžiojo Konstantinopolio laikų skulptūra, perduoti graikams, Propagandos ministerijai, Jozefui Gėbelsui leidus. Pasinaudojęs šiuo epizodu Jozefas Gėbelsas siekė sukurti įspūdį, kad vokiečių daliniai suinteresuoti klasikinės kultūros ir meno kūrinių išsaugojimu.

Tačiau ši dovana, apie kurią Hitleris sužinojo iš spaudos*, išprovokavo jo įsiūtį. Fiureris davė įsakymą, kad nuo to momento visi Vokietijos kariuomenės rasti meno kūriniai turi būti perkelti į Vokietiją.

Hitleris ne tik norėjo, kad svarbiausi meno kūriniai priklausytų reichui, bet ir paskelbė draudžiąs jų išve-

* Naujiena pasirodė *Völkischer Beobachter* 1944-ųjų metų balandžio 4 dieną (*aut. past.*).

žimą iš šalies – kaip buvo nuspręsta Nefertitės biusto atveju.

Panaši situacija buvo ir su 26 antikvariniais XVII ir XVIII a. ginklais, pagamintais Ispanijoje, konfiskuotais vokiečių kariuomenės prancūzų Šneider Kriuzoto mieste.

Nepasikonsultavęs su Hitleriu, Vokietijos ambasadorius Madride paskelbė apie būsimą ginklų perdavimą Frankui, juos pristatydamas kaip „fiurerio dovaną“. Kai vokiečių diktatorius buvo informuotas apie šį įvykį, vėl buvo nepatenkintas ir pareiškė: „Tie žmonės mano vardu dovanoja dovanas, apie kurias nieko nežinau. Juo labiau, kad neturiu įpročio dovanoti istorinių daiktų. Aš dovanuju tik automobilius.“

Susidūręs su Hitlerio pasipriešinimu, vyriausiasis *vermachto (OWK)** vadas davė įsakymą ginklų neperduoti, o Frankas jų nereikalavo. Tikriausiai jam buvo naudingiau likti be fiurerio dovanos, nes, vykstant karui, Frankui buvo naudingiau nedemonstruoti nuomonių skirtumų su nacistine Vokietija ir taip gauti sąjungininkų palankumą.

* Šiuo atveju terminas reiškia visas Vokietijos ginkluotąsias pajėgas: žemės, jūros ir oro. *OKW (Oberkommando der Wehrmacht)* savarankiškai vadovavo feldmaršalas Vilhelmas Keitelis, tačiau ilgainiui tapo visiškai priklausomas nuo Hitlerio valios (*aut. past.*).

PIKASAS NUGINKLUOJA VOKIEČIŲ AMBASADORIŲ

Per vokiečių okupaciją Pablas Pikasas gyveno Paryžiuje. Nors daugelis jo draugų pabėgo dar prieš atvyksiant vokiečių kariuomenei, garsusis dailininkas iš Malagos, nepaisydamas jokių dėl šio sprendimo galinčių kilti pavojų, nusprendė likti mieste, kuris jam suteikė galimybę atsiskleisti kaip menininkui.

Vokiečiai puikiai žinojo, kad jis save tapatina su pralaimėjusia Ispanijos Respublika. Tai jį darė pavojingu asmeniu, galinčiu griebtis veiksmų prieš nacių valdžią. Tačiau, galbūt nustebinti nepaprasto Pikaso talento, stengėsi dailininko nepykdyti, o pats menininkas kruopščiai rūpinosi, kad jo dokumentai būtų visada tvarkingi ir vokiečiai neturėtų dingsties jo suimti.

Prancūzai, kovoję prieš vokiečių valdžią, Pikasą gerbė ir laikė „vienu iš jų“, nors pats dailininkas per visą okupacijos laiką išliko rezistencinės kovos pakraštyje. Galiojant tokiam trapiam kompromisui tarp pasipriešinimo veikėjų ir dailininko, iš lūpų į lūpas keliavo pasakojimas apie nutikimą, parodantį, iš kur kilo ta didelė laisvės gynėjų pagarba Pikasui.

Kartais gestapo agentai netikėtai atvažiuodavo ir patikrindavo dailininko studiją. Tai nebūdavo smurtiniai

Skaitykite likusius
394 iš **416** puslapių,
įsigiję šią knygą

www.obuolys.lt

KITI KNYGŲ FORMATAI:

klausykle.lt

**Audio
knyga**

**Elektroninė
knyga**

Keisčiausi karo, kuris sukrėtė visą pasaulį, faktai.

Kol istorikai ir politikai narsto Antrojo pasaulinio karo kampanijas, politines strategijas, pajėgas ir mūšius, istorijos paraštėse liko daug nepapasakotų dalykų. Jūsų rankose – išsami ir nepakartojama knyga, kuri atskleidžia skaitytojui pribloškiančias šio kruvino konflikto istorijas ir neįprastus faktus, apie kuriuos dar niekas nėrašė.

- Kaip kareiviai užsisakinėjo iš paties Dievo gerą orą mūšiui...
- Kaip laivas „Bjaurusis ančiukas“ virto „Laisvės laivu“...
- Kodėl kareiviai gėrė sparnuotųjų raketų ir torpedų kurą...
- Kaip pasigaminti ledų, atliekant misiją lėktuvu...
- Kokia tikroji *spaghetti alla carbonara* kilmė...
- Kokia lemtis ištiko Musolinio ir Gėringo laivus...
- Kokį įspūdį Hitleriui paliko Čaplino filmas *Didysis diktatorius*...
- Kaip susijęs Eizenhaueris su Hitlerio greitkelių planais...
- Kodėl Franklinas D. Ruzveltas važinėjo Alo Kaponės automobiliu...

...ir daugybė kitų nepaprastai
įdomių karo istorijų!

KEISČIAUSI KARO, KURIS SUKRĖTĖ VISĄ PASAULĮ, FAKTAI

Jeigu jums patiko tokios knygos, kaip „Slaptosios Antrojo pasaulinio karo operacijos“, „Antrojo pasaulinio karo mįslės ir paslaptys“ bei „Valkirija“, privalote perskaityti ir „Neįtikėtinas Antrojo pasaulinio karo istorijas“.

ISBN 978-609-484-452-2

www.obuolys.lt
Knygos pigiau, įdomybės ir ištraukos nemokamai

KITI FORMATAI:

Audio
knyga

Elektroninė
knyga